

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Русана Бейлери, албанист в СУ „Св. Кл. Охридски“

за дисертационния труд на Афърдита Абдулахи Дърмаку на тема
“Лексикални и фразеологични единици в говорите на Западно и
Югозападно Косово“

Афърдита Дърмаку е завършила бакалавърска степен по специалност „Албанска филология“ в Университета в Прищина през 2011 г. и магистърска степен в същата област в Тирана през 2015 г. От 2012 г. е стажант в Департамента по езикознание на Института по албанонология в Прищина, а от 2016 г. е назначена за научен сътрудник към същия институт и департамент. Кариерното развитие на докторантката демонстрира ясна научна насоченост и целеустременост, а също еднозначен филологически интерес в областта на албанското езикознание. Конкретните изследователски проекти, по които работи докторантката, отразяват приоритетите на нейния научния институт и звено, а в рамките на това са индивидуализирани спрямо личните ѝ предпочитания. Като такъв проект трябва да се разглежда и темата на представената за защита докторска дисертация. Спирам се на биографията на докторантката, доколкото тя олицетворява модела на научно развитие, при който избираш да бъдеш учен като първо събираш опит и „чиракуваш“ в институцията, където искаш да принадлежиш, след това пишеш рецензии и изпълняваш научни задачи под супервизия и въз основа на тях се спираш на тема за докторска дисертация. Чрез тази си кариерна пътека докторантката вече практически принадлежи на своята научна школа, има формирана концепция за това какво трябва да се прави в бъдеще и кои посоки са приоритетни. В областта на диалектологията албанското езикознание има недовършени задачи, като

една от най-важните остава голям речник на албанския език, който освен стандартния или, както се нарича у нас, книжовен език, да обхване максимално широк лексикален и фразеологичен инвентар, разположен понастоящем в няколко държави на Балканите, а и извън тях. На този фон избраната от Афърдита Дърмаку тема е обоснована и има своя сегмент на научна оригиналност, въпреки големият брой изследвания и речници на поддиалекти и говори на двата основни албански диалекта – тоскийски и гегийски, а също въпреки стеснените функции на диалектната лексика в съвременното обществено, културно и образователно развитие. От социолингвистична гледна точка за сегашните млади поколения е по-важно да владеят добре единния книжовен език, който често е далеч от родния им говор, отколкото да пазят местните традиции. От друга страна бурното развитие на комуникацията в интернет поддържа волния изказ на диалект и през последното десетилетие се освобождава от правилата по нерегулируем начин, като пък дава възможност да се обогати речниковия състав отдолу, от ареалите на албанския език.

Катедрата по общо, индоевропейско и балканско езикознание към ФСлФ на СУ „Св. Климент Охридски“ и прилежащата ѝ специалност „Балканистика“ през последните 20 години създадоха подготвени специалисти по албански език, които с течение на времето станаха вещи и в дебрите на албанологията. Това дава възможност на Катедрата да създаде своя школа, като си сътрудничи с редица научни и публични институции от балканските страни и им съдейства с подготовката на кадри на докторантско равнище. Приносът на Катедрата е в предлагането на по-широк балканистичен контекст по време на докторантското обучение, разширяване на визията и стъпки извън по-консервативните и утвърдените възгледи за самия себе си. Това не винаги е възможно по начина, който би ни се искал, което се доказва и от катедрените обсъждания върху настоящия труд и други преди него, защото пред българската диалектология и

българския книжовен език стоят различни задачи, които освен всичко имат и съвсем друга емоционална и психологическа окраска. Напълно съм убедена обаче, че Афърдита Дърмаку ще си тръгне обогатена с българския научен опит и методически подходи в нейната област, а времето ще покаже и тя ще прецени доколко да ги приложи и по-нататък в научната си кариера. Същевременно една от частите на представения за защита дисертационен труд - 2.5.1., обръща имплицитно уравнението в обратна посока, като предоставя обещаващ обект за размисъл пред българистите - изследователи на българския език и българските говори зад граница, които са чувствителна малцинствена тема именно за нас и не особено важни за другата страна. Докторантката разглежда внимателно социолингвистичната ситуация в гр. Раховец. „Характерен за този говор е смесеният тип на лексиката, която се употребява по време на разговор...Говорът на Раховец представлява местна диалектна разновидност, изпъстрена със славизми, макар че не се намира в близост до границата със Сърбия или България. Това смесване на лексикални единици в социолингвистиката се определя като “code mixing” или “code switching” (с.51-52). Трудът на Афърдита Дърмаку споменава кои учени, по-специално езиковеди, са изразявали мнение по този въпрос, както и представя тезите, битували около говора. Не можем да очакваме никакви категорични заключения от млад учен – албанист, защото естеството на проблематиката е такова, че трябва да бъде разработена от най-опитните български диалектолози. Въпросната част обаче открехва лингвистичен прозорец към взаимно опознаване, който извън нейната дисертация може да бъде открит трудно в откъслечни публикации на албански език.

Представеният за защита дисертационен труд има ясна, компактна и многопластова структура. Докторантката още през 2017 г. представи в Катедрата научните рамки, в които бе започнала да работи, заедно със съществена приносна част, свързана със сегмент от теренните проучвания.

От диалектоложка гледна точка, както показва заглавието на дисертацията, тя е възприела за изходна позиция ареалния подход, а не диалектното членение на албанския език. Затова е удачно запознаването както екстралингвистично със самия ареал в увода, така и лингвистично – с класификациите на албанската диалектна лексика, направено в първа глава. Важно за българския читател е, че всички албански говори, които се срещат в този ареал, принадлежат на гегийския диалект. Втора глава прави лексико-семантична класификация на речниковия състав, като се спира на значими и типични за поминъка на хората тематични групи от една страна, а по друг показател разглежда чуждоезиковите заемки в албанските говори. Втора глава е най-приносна и ми прави добро впечатление, че е адекватно отразена в автореферата. Трета глава се спира на фразеологията. Прочетох много внимателно теоретичната част, която се опира на фундаменталните разработки на моя научен ръководител академик Яни Томаи (Jani Thomai), като имах повод да си припомня за някои дребни разлики, като например в честотата на употреба на термина „езикова фразеология“, с което се означава всеки път тясното разбиране за фразеологията, там където на български след предварителна уговорка, бихме казали само „фразеологични единици“, и в обстоятелството, че в албанската лексикография е прието представяне на фразеологизмите във формата, в която най-често се срещат, а не в първо лице, единствено число на глагола, както се практикува в България. Въпросът ми към докторантката е доколко в едно диалектоложко изследване е обосновано да се включат фразеологизми, които не характеризират диференциално разглеждания ареал.

Четвърта глава се спира в детайли на словообразуването. Пета глава анализира разглеждания ареал спрямо изоглосите в Диалектния атлас на албанския език (ADGJSH). Към някои от частите има кратки речници, като в частта „Фразеология“ ми прави впечатление, че са включени доста

фразеологични единици, които са широко употребявани в албанския език и не е известно да водят произхода си от този ареал.

Дисертацията демонстрира широката лингвистична подготовка на Афърдита Дърмаку, която с лекота борави с детайлите на отделните езикови равнища, преплитачи се в съответните глави. Авторката интелигентно се е въздържала от елементи, касаещи празнотите в историята на албанския език, макар че не липсва референция към древния общ староалбански, предшестваш диалектното деление. Поздравявам я, че се е спряла само дотук, и то чрез цитати, както и за пестеливото, но напълно състоятелно отношение към славянските заемки, което в нейната страна често е белязано от екстралингвистична конотация. Интересно ми е мнението на докторантката за отношението между диалектните говори в ареала и социалната комуникация в интернет. Този проблем е актуален и някак от само себе си прескача деликатния в албаноологията въпрос за отношенията между диалектите и книжовния език. Същевременно би отворил ново направление за самостоятелен и много навременен научен принос.

Научните публикации на авторката, които започват още от 2013 г., и засягат интернет, медии и отношение с книжовния език, частично се допират до проблематиката, но само в най-общия ѝ вид, без да навлизат в детайли. Докторантката е публикувала части от дисертационния си труд в четири статии, които са в специализирани рецензирани издания на Института по албаноология в Прищина и са индексирани в популярни платформи. Афърдита Дърмаку има общо 13 статии, които отразяват постъпателно образователното ѝ и научно развитие, а също важната за всички нас научна почтеност.

Библиографията на дисертацията отговаря на темата, като включените заглавия са стриктно по същество.

Докторантката е формулирала ясно научния си принос, като към вече изброеното трябва да се добави популяризацията на албаноологията и

албанското езикознание зад граница, което е стратегическа цел на институциите в няколко балкански страни и приоритетна мисия на работещите в научната сфера.

Заклучение: Представеният за защита дисертационен труд отговаря на изискванията на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски” и има необходимите качества за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в професионалното направление 2.1. Филология и научна специалност „Общо и сравнително езикознание“ (Албански език).

София, 20 март 2020 г.

Рецензент: доц. д-р Русана Бейлери